

ПРОБЛЕМА УНІВЕРСАЛІЙ У ФІЛОСОФІЇ АНСЕЛЬМА КЕНТЕРБЕРІЙСЬКОГО

В статті розкрито зміст та спосіб розв'язання проблеми універсалій в філософії Ансельма Кентерберійського.

Ключові слова: універсалія, рід, вид, предикат, Бог, суще, реалізм, номіналізм

Початком сучасної дискусії навколо проблеми універсалій, як правило, називають 1947 р., коли У. Куайн і Н. Гудмен опублікували статтю "Step to ward a constructive nominalism". В ХХ ст. проблема універсалій стала актуальною для логіки науки як питання про значення теоретичних конструктів в наукових теоріях. Традиційний для логічного позитивізму розподіл наукових термінів на теоретичні та емпіричні дозволив представникам цього напрямку говорити про доцільність редукції понять, що не мають денотата в сфері емпіричного досвіду, до тих, предмет яких може бути визначений у спостереженні. Якби задекларована позитивістами мета була б досягнута хоч частково, теоретичні конструкти, які у випадку визнання їх істинними претендують на визнання самостійної дійсності їх об'єктів, втратили б наукове значення і були б відкинуті як надлишкові. Проте досвід філософських досліджень Карнапа Р., Рассела Б. та інш. засвідчив недосконалість такої настанови.

Через традиційний для логіки науки ХХ ст. розподіл на теоретичні та емпіричні терміни, предметом дослідження у цій відносно сучасній суперечці з приводу універсалій стали виключно ті поняття, які не мають у досвіді безпосереднього спостереження відповідного їм об'єкта.

До числа галузей де була відроджена проблема універсалій слід віднести теорію множин в логіці. Зокрема, так звані "номіналісти" Б. Рассел, Ст. Лесневський та інш. обстоювали доцільність елімінації поняття "класа", значення якого має бути зведеним до висловлювання одиничних елементів. Прихильники протилежної, "реалістичної" точки зору, визнали самостійним значення поняття класу, що здатне співіснувати із значенням його елементів. Отже в теорії множин проблема універсалій постала як питання про змістовно-сміслову навантаження поняття класу, що висловлюється безвідносно до одиничних елементів його обсягу.

Фундаментальність і відповідна актуальність проблеми онтологічного статусу універсалій підкреслюється тим, що вже в онтологічних поглядах представників Елейської школи знайшли своє втілення спроби осмислити сутнісний зв'язок унікального та одиничного існування з необхідною загальністю істинного знання. Постановка проблеми одиничного як випадкового та загального як необхідного значною мірою вплинула на розвиток філософії, окресливши цілу низку напрямків її дослідження.

У Середньовіччі була усвідомлена і проаналізована актуальна для сучасної філософії проблема зв'язку та відповідності між тим, "що" висловлюється, і тим, "як" висловлюється. Аналіз питання про зв'язок загального поняття та одиничного підмета дозволив тогочасним філософам дати визначення таким ключовим категоріям сучасної логіки, як, знак, значення, статус, зміст та обсяг поняття. В контексті пошуку смислоутворюючого підмета універсалій, була обґрунтована доцільність розрізнення смислового навантаження загального поняття, яке висловлюється безвідносно до предметів його обсягу, і загального поняття в акті висловлювання унікальної одиничності.

Для історико-філософського розгляду проблема онтологічного статусу універсалій у Середньовіччі є акту-

альною і багатоаспектною темою. В дослідженні проблеми універсалій слід враховувати не лише її фундаментальність і відповідну наближеність до актуальних проблем сучасної теорії філософії, а і те, що її постановка, розробка і вирішення у Середньовіччі відобразили специфічні світоглядні засади тогочасних мислителів. Дослідження проблеми універсалій у середньовічній філософії має не лише суто науково-філософський або теологічний характер – це надзвичайно гостра філософсько-світоглядна проблема для християнських мислителів, і її актуальність є цілком закономірним явищем. Християнська ідея творення через "слово", розуміння Бога як суб'єкт-субстанції, або Особистості, яка відкриває у вислові – творенні невичерпну здатність до енергійного існування, актуалізують у Середньовіччі проблему мови в контексті онтологічно-комунікативної функції "слова" – як одкровення, спрямованого людству, і "слова" – як само-сущого символу невичерпної повноти смислу.

Аналіз історико-філософських досліджень, які були присвячені проблемі універсалій у Середньовіччі, засвідчив загальну тенденцію до її розгляду виключно в контексті протиставлення "реалізму" та "номіналізму". Наприклад, в працях Ауербаха Е., Гайдено В. П., Смірнова Г. А., Ільїна В. В., Коплстона Ф. Ч., Курантова О. П., Майорова Г. Г., Мудрагея Н. С., Нікітіна Є. П., Реалі Дж., Антисері Д., Татаркевича В., Трахтерберга О. В., Чалоян В. К., Чанишева А. Н. та інш. Варто відзначити ґрунтовні розробки Ортега-і-Гассета Х., в яких були проаналізовані специфічні властивості світогляду середньовічних мислителів та критично осмислені традиції історико-філософських досліджень Середньовіччя. Продуктивним для дисертаційної роботи стало звернення до праць дослідників Жоліве Ж., Кюнга Г., Якобі К., а Ванні-Ровічі С. і А. де Лібера. Природне підвищення інтересу до спадку середньовічної філософії у пострадянський період, обумовило появу нових досліджень серед яких потрібно відзначити твори Александрової О. В., Неретіної С. С., Собуцького М. А.

Як правило, предметом прискіпливого аналізу, проблема універсалій поставала в дослідженнях логіків. Слід особливо відзначити розробки вітчизняних дослідників Вяткіної Н. Б., Ішмуратова А. Т., Кримського С. Б., Леднікова Є. Є., Попова П. С., Поповича М. В., Стяжкіна Н. І.

Метою даного дослідження є розкриття змісту поглядів Ансельма Кентерберійського на проблему універсалій.

Об'єктом є філософська спадщина Ансельма Кентерберійського.

Предметом спосіб розв'язання проблеми універсалій у філософській творчості Ансельма Кентерберійського.

Християнська ідея творення через "слово", розуміння Бога як суб'єкт-субстанції або особистості, які відкриває у вислові-творенні невичерпну здатність енергійного існування, актуалізують проблему мови в контексті онтологічно-комунікативної функції "слова" – як одкровення, спрямованого людству, і "слова" – як само-сущого символу невичерпної повноти смислу. Як пише С. С. Неретіна: "... сам факт мовлення виявив суб'єкта мовлення, не просто логічного або граматичного, а безпосередньо наявного, живого, що вимагає власного "здійснення" індивіда, або: що вимагає свого особистіс-

ного здійснення" [1]. Дослідження проблеми універсалій в Середньовічній філософії має не лише суто науково-філософський або теологічний характер, – це надзвичайно гостра філософсько-світоглядна проблема християнських мислителів, і її актуальність є цілком закономірним явищем.

Традиційно, дослідження проблеми універсалій здійснювались, як розгляд протистояння двох напрямків середньовічної філософії: "номіналізму" і "реалізму". Вперше термін "reales" і "nominales" почав застосовувати, як вважають П. С. Попов і Н. І. Стяжкін, Сильвестр Мазалін – літературний опонент Лютера і автор "Комедія діалектики" (1496). В самому ж середовищі середньовічних філософів такі назви як "номіналізм" і "реалізм" не застосовувались, і тому ми маємо зважати на умовність їх застосування в межах нашого історико-філософського дослідження. Крім вище означених, дослідники досить часто виокремлюють такий напрям як "концептуалізм", який іноді, як у вітчизняній, так і закордонній історико-філософській літературі, намагаються визначити як "поміrkований номіналізм".

Ось як окреслюють основні характерні особливості "реалізму" П. С. Попов і Н. І. Стяжкін: "Реалісти стверджували, що загальні початки існують, що множинність індивідуальних речей є лише видимість, яка не може претендувати на істину, що окреме і особливе вкорінене в узагальнюючому усі розрізнення спільному, яке є так само реальним як і особисті речі, навіть реальніше за них; реалісти вважали, наприклад, що існують не лише люди як конкретні індивіди, але і існує людство як реальна внутрішньо жива одиниця, як джерело людської природи в її особистих проявах в просторі і часі" [2]. С. С. Неретіна висловлюється менш категорично, наголошуючи на тому, що представники цього напрямку вважали, що універсалії реально існують до речей. Таке формулювання видається нам більш конкретним, адже проблема онтологічного статусу мислилась у Середньовіччі, не як проблема дійсності чи уявності існування, а як питання про те, чи є універсалії суцільними причинами, одиничних предметів. Можемо сказати, що в Середньовіччі взагалі не існує протиставлення: "або існує, або не існує". Для представників цього періоду актуальним було питання про те, яким є існування: вторинним чи первинним, суцільним чи похідним.

Втілення такої настанови філософського запитування ми можемо прослідкувати в сформульованому Ансельмом Кентерберійським апостеріорному доказі буття Бога. Розкриття його змісту автор розпочинає з аналізу поняття благості в одиничних речах. Він вказує на повсякчасну унікальність поданості смислу цього поняття в існуванні одиничних предметів. Та попри це, людське мислення, на його думку, завжди зберігає само тотожність смислу поняття "благості" хоч воно і є наявним в речах завжди різною мірою. Це міркування Ансельма Кентерберійського наводить як аргумент для визначення необхідності певного найвищого ступеня благості (*summe bonum*), що має одночасно бути і найвищим ступенем великості (*summe magnum*). Тобто, ми можемо зробити висновок, що Ансельм Кентерберійський, як і Платон (який застосовує поняття ідея "ιδεα"), постулює необхідність існування безвідносної повноти смислу, який виступав би суцільною смислоутворюючою інстанцією – вічною і незмінною. На перший погляд цілком очевидна слухність нашої аналогії потребує, тим не менше певного зауваження. Адже Платон, на відміну від Ансельма Кентерберійського, не наголошував на тому, що ідея є певним найвищим і найбільшим ступенем суцільного. Для нього першочерговим було визначен-

ня ідеї як незмінної і довшеної повноти смислу, а не її здатність усе перевищувати і тому бути самодостатньою і безвідсною у порівнянні із будь-чим. Ансельм Кентерберійський, так само як і Платон, констатує безпідставність ствердження, що ніби-то понятійне визначення як акт смислоутворюючої діяльності суб'єкта є результатом досвідного сприйняття, адже наявність емпіричного факту є завжди унікальною, тимчасовою і відсною. Але, якщо Платон акцентував увагу на відсутності у досвіді точного і сталого, то Ансельм Кентерберійський звертає увагу на те, що в будь-якому визначенні предмета досвіду ми матимемо справу з відносністю предикатів. Наприклад: яблуко завжди буде смачним або несмачним більшою чи меншою мірою, те саме буде і з визначенням його кількісної ознаки, місцеположення і т. інш. Та за умови, якщо предикат сам стане підметом у визначенні, то його смислова самототожність має зберігатися, на думку Ансельма Кентерберійського, за рахунок визнання його найвищості як неперевершеності і відповідної безвідносності. Тут ми можемо зробити висновок, що Ансельм Кентерберійський застосовує принцип родо-видового підпорядкування в контексті визнання змістовної загальності як підстави для ствердження безвідносності. Тобто тут знаходить своє втілення опрацьована Порфірієм і Боецієм думка про існування найвищого роду, зміст і обсяг якого є нічим не перевершеними. Ця позиція Ансельма Кентерберійського може бути проінтерпретована як наслідок самоочевидного для автора уявлення про суще, яке мислиться ним абсолютно самодостатнім, вічним, незмінним і що найсуттєвіше перевищуючим будь-яку відносність як у визначенні, так і в існуванні. На думку Ансельма Кентерберійського, якщо вже ставити питання про дійсно суще існування "благості", "великості" т. інш., то це питання стосуватиметься їх найвищості і усе перевищуючої повноти смислу.

Далі, Ансельм Кентерберійський звертає увагу на те, що відносно будь-якої речі ми можемо застосувати визначення "існує". А існування однієї речі завжди тотожне існуванню іншої, незалежно від існуючих між цими речами відмінностей. Автор висуває цілком слушну думку, до якої ми в цьому дослідженні вже звертались, а саме: смисл існування (якщо ми будемо визначати його як предикат) не можна визначити через зміст визначення речі, яка є його носієм. Тобто саме по собі існування мислиться нами як предметно-невизначуване і безвідносне. Якщо попередній аргумент Ансельма Кентерберійського сформував на ґрунті розгляду проблеми безвідносності смислу ознак-предикатів, то цей аргумент очевидно, стосується смислу підметів-суб'єктів судження який, як і у визначення, так і у досвіді, з необхідністю лишається безвідносним (цю тезу в свій час висунув Аристотель [3]). Наступні міркування автора засвідчують специфічність його підходу до цієї проблеми. Ансельм Кентерберійський ставить питання: якщо множинне існує через дещо одне, тобто має однакове за смислом і визначенням існування, що може розумітися нами як тотожне, то чи не безпідставно було б стверджувати, що існування кожної окремої речі обумовлено множиною завжди нових і унікальних предметів. Інакше кажучи, Ансельм Кентерберійський використовує наведений аргумент для спростування думки про можливу множину суцільних, кожне з яких було б причиною свого існування: "Але якщо це множинне існує через одне, то вже усе існує не через множинне, а скоріше через одне, завдяки якому існує це множинне" [4]. І далі зазначає, що якщо все ж таки в множинності кожне існує через себе самого, то все одно має бути певна

єдина сила, або природа існування – як їх існування через самих себе.

Можемо сказати, що автор наполегливо прагне обґрунтувати необхідність єдиної і само-сущої причини, яка і є, на його думку, Богом. Використані ним аргументи засвідчують, по-перше: загальне розуміється ним як те, що зберігає власну незмінну самототожність в плінній і багатоманітній сукупності завжди унікальних речей, по-друге, воно мислиться ним як усе перевищуюча повнота, доказом необхідності якої є саме існування факту "меншої або більшої міри" наявного смислу. Якщо є дещо велике, то мусить існувати дещо найбільше, а це найбільше, в свою чергу, може виступити як менше по відношенню до перевищуючого його. І лише те, що виключає будь-що, що могло б його перевищувати, здатне вважатися дійсно сущим – вічним, незмінним і само тотожним. Так само і з фактом існування загального як спільного. Дещо абсолютно найзагальніше і є необхідно сущим для Ансельма Кентерберійського, адже ніщо не може його перевищити. А суще є необхідно і первинно існуючим по відношенню до усього іншого. Як пише автор: "Що ж є більшим за усе, і через що існує все блага або велике, і взагалі усе, що є дещо, те з необхідністю є найвищою мірою блага, і найбільш велике, і найвище (у відношенні) до всього існуючого" [5].

Постулюючи всезагальну і непереврену велич Бога – як само-сущого початку, Ансельм Кентерберійський у своєму творі "Прослогіон" приходиться до висновку про принципову неможливість пізнання Бога і відповідну абсурдність його заперечення. Автор вказує на те, що для того, аби щось заперечити, необхідно це щось визначити по відношенню до чогось іншого. Тут він послідовно розкриває сформульоване ще Платоном положення про принципову невизначуваність абсолюту і говорить про те, що будь-яка мислима нами ідея Бога, завжди є незрівнянно мізерною і недосконалою. Та це, не знищує самого факту апріорної спрямованості душі до Бога, який, знову ж апріорно, розумівся як дещо недосяжне для визначення і змістовного помислення. Саме тому Ансельм Кентерберійський наголошував, що коли "... сказав безумець в серці своїм: немає Бога" [6], то він сам собі суперечив, адже якщо він намагається дещо заперечити, то це свідчить що він це дещо певним чином розуміє. А розгляд того, яким чином ми розуміємо, що таке Бог, є, на думку Ансельма Кентерберійського підставою, аби стверджувати, що в самому цьому "розумінні" імпліцитно присутнє постулювання абсолютної незаперечності істинності буття Бога.

Ансельм Кентерберійський висуває вельми цікавий аргумент, стверджуючи, що наше "апріорне" уявлення про Бога змістовно співпадає з уявленням про істину, а ствердження, ніби істини не існує, є, на його думку, нісенітницею: "... якщо істина мала початок або буде мати кінець, (отже), до того як вона почала існувати, було дещо істинне –тоді, коли (ще) не було істини; і після того як вона закінчить існування, буде дещо істинне –тоді, коли (вже) не буде істини. А істинне не може бути без істини. Відповідно, істина була раніше, ніж була істина і буде істина після того, як істина припинить існування. Але це явна нісенітниця" [7]. Як бачимо, автор постулює неспростовність уявлення про істину – як певного статичного, вічного і абсолютно незмінного смислу. Саме припущення неіснування якого є абсурдом. Тут ми можемо говорити про одну з головних засад філософської творчості Ансельма Кентерберійського, яка полягає в повсякчасній концентрації на пошуку сталих смислів, незмінність яких розглядається ним як підстава для ствердження їх належності до само-сущого буття Бога.

Варто зауважити, що Ансельм Кентерберійський був дещо не послідовним в своїх міркуваннях, адже, з одного боку, він говорить про принципову невизначуваність Бога, а з іншого, здійснює його змістовне визначення, порівнюючи з змістовним визначенням поняття істини. Зокрема, автор стверджує, що Бог, так само як і істина, є вічним, всезагальним, всеохоплюючим, єдиним, незмінним, довершеним і необхідним. Ця очевидна суперечність може бути проінтерпретована нами як наслідок розрізнення Ансельмом Кентерберійським того, що розуміється під ідеєю Бога і того, чим вона є насправді. Якщо те, що розуміється людиною певним чином можна змістовно визначити, то дійсність Бога "самого по собі" є для змістовного розуміння абсолютно недосяжною. Як свідчить подальша історія розвитку філософського знання, це питання буде актуальним для багатьох мислителів різних періодів. Зокрема Миколай Кузанський прийде до висновку, що: "Дійсно, цьому надалі не личить ні ім'я єдності або єдинності, ні множинності або множини, ні яке б то не було інше, яким ми могли б назвати його і яке могли б зрозуміти; бо там буття і не буття не заперечує одне інше, так само як і інші протилежності, що стверджують або заперечують розрізнення" [8]. Надзвичайно цікавим в розробці цієї проблеми середньовічними мислителями є те, що постулюючи принципову змістовну невизначуваність поняття Бога, вони, тим не менше, констатують збереження смислу навіть в такому його розумінні. Тобто, в цьому контексті, філософи Середньовіччя, отримали можливість говорити про нетотожність смислу і змістовного визначення. У Арістотеля ця думка знайшла своє втілення в постулюванні необхідності розрізнення смислоутворюючого підмета і того, що його висловлює. Та в творчості Ансельма Кентерберійського це міркування не здобуло розвитку, передусім через те, що він знаходився під впливом вже означеної вище настанови християнського світобачення, яка полягала в тлумаченні акту творення як втілення незбагненого у Слові. Тому сам акт висловлювання розумівся ним як самодостатній носій смислу, що символічно розкриває "логос" буття сущого. Слід зауважити, що тут слід утримуватися від спрощеного ототожнення слова як загального поняття, що має зміст і обсяг та смислу як його сущого підмету. Адже, будь-який вислів – це передусім троп, і тому, нам слід зважати на середньовічне розуміння одкровення в слові – як символу невичерпного смислу. Слід також зауважити, що, на думку Ансельма Кентерберійського, ніщо з того, що здатне вважатися істинним у висловлюванні найвищої сутності не можна розуміти як визначення. Єдино-істинним судженням про найвищу сутність є ствердження того, чим вона є, і саме в цьому полягає її найвища простота. Так, на думку автора, не слід говорити, що Бог є благами, вічним, єдиним і довершеним, адже він сам – це найвища благість, вічність, єдність і довершеність. Тому те, що Ансельм Кентерберійський наводить як висловлювання Бога, не слід розуміти як його змістовне визначення.

Ансельм Кентерберійський виокремлює три типи розумного мовлення. Причому акт мовлення він розуміє не просто як понятійно-словесне позначення речей, а як цілісний стан споглядання і осмислення існуючого предмету. Перший тип мовлення є, на думку автора, актом звукового або писемного висловлювання, що має на меті позначити дещо у відчуттях. Другий і найцікавіший для нас тип, – це акт помислення не поданого у безпосередньому сприйнятті. Третім – є об'єднання поданого у відчуттях предмету, який ми висловлюємо за допомогою назви, і того змісту, що складає його ви-

значення. Саме третій тип помислення, який ми можемо проінтерпретувати як висловлювання одиничного предмету відчуттєвості за допомогою умосяжної загальності поняття, автор визначає як найбільш істинний. І пояснює це тим, що слова тим більше відповідають істині, чим більше вони подібні тому, що висловлюють.

Ця думка може видатись такою, що суперечить загальноновизнаному уявленню про Ансельма Кентерберійського як про прихильника "реалізму". Дійсно, якщо він ставить питання про адекватність слова і речі і постулює, що істинність слова забезпечується його подібністю речі (а не навпаки), то в такому випадку, чому він стверджує, що загальні поняття (*universalia*) є більш суцями, ніж одиничні поняття. Це протиріччя ми можемо спробувати вирішити, визнавши, що для Ансельма Кентерберійського предметом або підметом висловлювання є не лише подані у емпіричній сфері одиничні і унікальні предмети, а і ті "загальні" смисли, існування яких не можна вважати наслідком завжди тимчасового і неповторного існування предметів відчуттєвості. Наприклад, підметом судження є конкретна людина, але так само підметом судження може бути і сам смисл загального поняття "людина". Не дарма, ще Боецій розрізнув загальне поняття у визначенні одиничного предмету і загальне поняття "само по собі". Таким чином можемо сказати, що підметом загального поняття є не його обсяг – як сукупність одиничних предметів, а певний одиничний, самототожний і незмінний підмет, що є його смислоутворюючою онтологічною інстанцією.

За умови такого розуміння, цілком природним і послідовним буде висновок Ансельма Кентерберійського: для того щоб розглядати універсалії безвідносно до множини визначуваними ними предметів, так як вони є самі по собі, то потрібно визначити необхідність існування певних підметів, яким вони б відповідали. Причому ці підмети, розуміються автором як сталі смисли: безвідносні, незмінні і значно більш довершені, ніж ті, які утворюються, коли загальне поняття застосовується для визначення предметів, що складають його обсяг. А як вже неодноразово ми наголошували, проблема онтологічного статусу вирішувалась у Середньовіччі як проблема того, чи є предмет дослідження суцям, чи він має похідне і вторинне існування. Тому, якщо співставити підмет загального поняття "самого по собі" і підмет у визначенні предмету з його обсягу, то цілком зрозуміло, що перший буде розумітися як більш суцям. А тому те, що Ансельм Кентерберійський стверджував первинність універсалій по відношенню до одиничних предметів, слід розуміти в контексті ствердження їх як більш суцям.

Також нам слід зважати на таку вельми суттєву філософську настанову творчості Ансельма Кентерберійського, як християнська ідея креаціонізму, яку він, цілком природно для Середньовіччя, тлумачить як акт висловлювання найвищої сутності. Пояснюючи своє розуміння акту творення Ансельм Кентерберійський як ілюстрацію наводить приклад майстра, який ще до того, розпочати процес створення речі, має певний задум,

що охоплює усю цілісність її майбутнього існування. Спираючись на цю аналогію, можемо сказати, що універсалія розумілася автором не як абстракція, що є результатом узагальнення, а як суцям думка-волія Бога, яка вбирає в себе безмежний простір потенції до здійснення. В ній, так само як і в найвищому родовому понятті, сконцентрований весь можливий зміст. Причому усі ознаки, що до нього відносяться, ми мусимо визначити виключно як можливі, а не необхідні. Адже, чим більше видів вбирає в себе рід, тим меншою є кількість його власних ознак відмінності. А в найвищому родовому понятті в змісті охоплюється увесь простір можливої предикації. Тому, кожен предмет обсягу цього поняття не може бути визначений як обов'язково такий, або інший. За допомогою такого поняття, взагалі не можна дати жодного змістовного визначення, за виключенням одного, що цей предмет існує. Таким чином, найвище родове поняття – універсалія, або як визначився Боецій, – Бог, мислиться Ансельмом Кентерберійським як само-суцям причина буття усього можливого. Божественний задум, як визначив Августин, "стягує" в собі "вічне тепер", а універсалія з розуміння її як загального поняття в логіці, здобуває абсолютний онтологічний статус.

Істинне ототожнюється автором з суцям, суцям розуміється як необхідно безвідносно, самодостатнє і вічне. Стала незмінність смислу, яку здатне висловити загальне поняття безвідносно до предметів його обсягу, мусить мати суцям та істинний підмет висловлювання. Те, що Ансельм Кентерберійський стверджував первинність універсалій по-відношенню до одиничних предметів потрібно розуміти в контексті ствердження їх як більш суцям. Універсалія розумілася автором не як абстракція, що є результатом узагальнення, а як суцям думка-волія Бога, яка вбирає в себе безмежний простір потенції до здійснення. Ансельм Кентерберійський погоджується з Боецієм в тому, що чим вищим (за ступенем загальності) є родове поняття тим більшим є його обсяг і меншим зміст (як сукупність необхідних ознак). Зменшення необхідних ознак, свідчить про подвоєне збільшення ознак потенційних. Тому, найвище родове поняття здатне висловлювати всеоб'ємну повноту можливого змісту і ототожнюється автором з богом. Можемо зробити висновок, що підметом висловлювання універсалії безвідносно до одиничних предметів обсягу є суцям і невичерпна повнота смислу божественного задуму – в цьому полягає сенс "реалізму" Ансельма Кентерберійського.

Список використаних джерел

1. *Неретина С.С.* Слово и текст, в средневековой культуре. Концептуализм Абельяра. – М.: Гнозис, 1996. – С. 13.
2. *Попов П. С., Стяжкин Н. И.* Развитие логических идей от античности до эпохи возрождения. – М., 1974. – С. 146.
3. *Аристотель.* Категории: [Пер с лат.] // Сочинения в 4-х томах. – М.: Мысль, 1978. – Т.2. – С.57.
4. *Ансельм Кентерберийский.* Монологион: [Пер с лат.] // Сочинения. – М.: Канон, 1995. – С. 42.
5. Там само. – С. 42.
6. Там само. – С. 121.
7. Там само. – С. 42.
8. *Кузанский Н.* О возможности-бытия: [Пер с лат.] // Сочинения: в 2 т. Т. 1. – М.: Мысль, 1979. – С. 152.

Надійшла до редколегії 25.12.12

A. B. Bokal

ПРОБЛЕМА УНИВЕРСАЛИЙ В ФИЛОСОФИИ АНСЕЛЬМА КЕНТЕРБЕРИЙСКОГО

В статье изложено содержание и способ решения проблемы универсалий в философии Ансельма Кентерберийского.

Ключевые слова: универсалія, род, вид, предикат, Бог, суцям, реализм, номинализм.

G. V. Bokal

THE PROBLEM OF UNIVERSALS IN PHILOSOPHY OF ST. ANSELM OF CANTERBURY

The article Assembly put the content and the method of solving the problem of universals in philosophy of Anselm of Canterbury.

Keywords: universalia, genus, species, predicate, God, existence, realism, nominalism.